

LITSEY O'QUVCHILARI O'RTASIDA BIOLOGIYA O'QITISHDA
QO'LLANILADIGAN METODLAR

Ismoilova Maftuna Alisher qizi

*Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti Biofizika va biokimyo
yo'nalishi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Hozirgi bosqichda biologik ta'limning maqsadi hayotning ahamiyatini eng yuqori qiymat sifatida tushunishi kerak bo'lgan biologik va ekologik savodli odamni tayyorlashdir. Zamonaviy inson, kelajakda o'zi uchun qaysi faoliyat turini afzal ko'rishidan qat'iy nazar, tabiat bilan munosabatlarini inson va atrof-muhitga hurmat asosida qurishi kerak. U ekologik madaniyatga ega bo'lishi va nafaqat biologik, balki u bilan chegaradosh bilim sohalarida ham mukammal harakat qilishi kerak. Buning uchun siz biologik atamalarni, tushunchalarni, nazariyalarni bilishingiz va ularni turli sohalarda amaliy qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lishingiz kerak. Shu munosabat bilan zamonaviy maktab va xususan biologiya muammolari bugungi kunda jamiyat muammolari va hayotidan ajralmas hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *o'qitish, biologiya, zamonaviy texnologiyalar, o'qitish muammolari, rivojlanish naqshlari, oqilona usullar.*

Hozirgi zamondagi eng muhim vazifalardan biri- biologik xilma-xillikni saqlash masalasidir. Ma'lumki, insonlarnig tabiatga ta'sirining kuchayib borishi o'z novbatida turli organizmlarni yashash sharoitlarini buzilishiga, ularning yashash joylarini ekologik xolatlarini yomonlashauviga ta'sir etmoqda. Bu o'z novbatida tirik organizmlarning sonini kamayib ketishi, ba'zi turlarni umuman yo'q bo'lib ketishiga, "Qizil kitob"saxifalarini yana ko'payishiga olib kelmoqda. Axvol shu darajada ketaversa tabiatdagi soni oz qolgan ayrim o'simlik va hayvonlarni yo'q bo'lib ketish xavfini tug'diradi. Shu boisdan endilikdagi dolzarb masalalardan yana biri-soni kamayib borayotgan o'simlk va hayvonlarni saqlab qolishdek murakkab vazifani bajarishlikni taqazo etadi.

O'quv predmeti ilm-fan tomonidan tadqiqotlar davomida to'plangan barcha bilimlarni o'z ichiga olmaydi, faqat ularning asoslarini o'z ichiga oladi. Ular o'quvchilarning ta'lim vazifalari, yoshi va tayyorgarligini hisobga olgan holda maxsus tanlangan. Ilm-fandan farqli o'laroq, fanning asosiy vazifasi ta'limdir. Mavzu samarali bo'lgan barcha narsalarni birlashtiradi, individual muammolarni qayta ko'rib chiqadi [1].

Biologiyani o'qitish metodikasi ushbu fan bo'yicha o'quv jarayonining mazmunini va maktab o'quvchilari tomonidan biologik materialni o'zlashtirish qonuniyatlarini o'rganadi.

Biologiyani o'qitish metodikasi-bu maktab fanining o'ziga xos xususiyatlari tufayli ta'lim va tarbiya jarayoni tizimi haqidagi fan.

Fan-bu fanlar va hodisalar to'g'risida yangi bilimlarni olishga qaratilgan tadqiqot faoliyati sohasi. Metodika talabalarning biologiya bo'yicha bilimlarini va ularni amalda qo'llash ko'nikmalarini o'zlashtirish, ilmiy dunyoqarashni shakllantirish va hayot qiymatini tushunish uchun oqilona usullar, vositalar va o'qitish shakllarini ishlab chiqadi.

Biologiyani o'qitish metodikasi biologik materialni o'rganishga nisbatan barcha maktab fanlari uchun umumiy bo'lgan pedagogik qoidalarga asoslanadi. Shu bilan birga, u maxsus (tabiiy-ilmiy va biologik), psixologik-pedagogik, dunyoqarash, madaniy va boshqa kasbiy-pedagogik bilimlar, ko'nikmalar va munosabatlarni birlashtiradi [3].

Biologiyani o'qitish metodikasi ta'limning maqsadlarini, "Biologiya" fanining mazmunini va uni tanlash tamoyillarini belgilaydi. Metodistlarning fikriga ko'ra, zamonaviy maktab biologik ta'limining maqsadli tarkibiy qismini shakllantirish belgilangan qadriyatlar tizimiga bog'liq [4].

- ta'lim darajasi, ya'ni maktab o'quvchilarini o'quv, mehnat, ijtimoiy faoliyatga faol va to'liq jalb qilishga hissa qo'shadigan biologik bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish;

- dunyoqarash qarashlari, e'tiqodlari, atrofdagi dunyoga, tabiatga, jamiyatga, shaxsga bo'lgan munosabati tizimini tavsiflovchi tarbiya darajasi;

- o'quvchining qobiliyatini, o'zini o'zi rivojlantirish va jismoniy va aqliy fazilatlarini takomillashtirish zarurligini belgilaydigan rivojlanish darajasi.

Umumiy o'rta biologik ta'limning maqsadi nomlangan qadriyatlar va quyidagi omillarni hisobga olgan holda aniqlanadi:

- inson shaxsining yaxlitligi;

- bashorat qilish, ya'ni biologik ta'lim maqsadlarini zamonaviy va kelajakdagi biologik va ta'lim qadriyatlariga yo'naltirish;

- uzluksiz ta'lim tizimidagi uzluksizlik.

Biologiyani o'qitish metodikasi, shuningdek, biologik ta'limning eng muhim maqsadlaridan biri maktab o'quvchilarida tabiatning yaxlitligi va birligi, uning tizimli va darajadagi tuzilishi, xilma - xilligi, inson va tabiat birligiga asoslangan ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdir. Maktab biologiyasi, shuningdek, biologik tizimlarning tuzilishi va faoliyati, ularning o'zaro ta'sirida tabiat va jamiyatning barqaror rivojlanishi to'g'risida bilimlarni shakllantirishga qaratilgan.

Biologiyani fan sifatida o'qitish metodologiyasining asosiy vazifalari orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin [5]:

- maktab o'quvchilarini o'qitish va tarbiyalashning umumiy tizimida biologiya fanining rolini aniqlash;

- maktab dasturlari va darsliklarini tuzish va takomillashtirish bo'yicha takliflarni ishlab chiqish va ushbu takliflarni maktabda amalda sinab ko'rish;

- o'quv predmetining mazmunini, o'quvchilarning yoshiga qarab uni o'rganish ketma-ketligini va turli sinflar uchun dasturlarni aniqlash;

- biologiya fanlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda maktab o'quvchilarini o'qitish usullari va usullarini, shuningdek tashkiliy shakllarini ishlab chiqish;

-o'quv jarayonining jihozlanishini amalda ishlab chiqish va tekshirish: kabinet, yovvoyi tabiat burchagi, maktab o'quv va tajriba uchastkasini tashkil etish, yovvoyi tabiat ob'ektlarining mavjudligi, ko'rgazmali qurollar, ishchi jihozlar va boshqalar.

Biologiyani o'qitish metodikasini o'rganish ob'ekti "Biologiya" mavzusi bilan bog'liq o'quv jarayoni. Ilm-fan o'rganish mavzusi haqidagi bilimlarni o'z ichiga oladi. Metodologiyani o'rganish mavzusi o'quv jarayonining maqsadlari va mazmuni, o'quvchilarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish usullari, vositalari va shakllari.

Ilm-fan rivojida ilmiy tadqiqot usullari muhim rol o'ynaydi. Biologiyani o'qitishning etakchi usullari quyidagilar:

1) empirik-pedagogik yutuqlarni kuzatish, pedagogik tajriba, modellashtirish, bashorat qilish, sinovdan o'tkazish, sifatli va miqdoriy tahlil qilish;

2) nazariy bilimlar-tizimlashtirish, integratsiya, farqlash, mavhumlashtirish, idealizatsiya, tizim tahlili, taqqoslash, umumlashtirish.

Maktabda biologiyani o'qitish nazariyasini yaratish empirik va nazariy bilimlarning o'zaro bog'liqligini talab qiladi.

Biologiyani o'qitish metodikasi mazmunining tuzilishi ilmiy asoslangan. U umumiy va xususiy yoki maxsus o'qitish usullariga bo'linadi: Tabiatshunoslik, "o'simliklar. Bakteriyalar. Qo'ziqorinlar va likenlar", "hayvonlar", "odam", "umumiy biologiya".

Biologiyani o'qitishning umumiy metodologiyasi maktabdagi barcha biologik kurslarning asosiy masalalarini ko'rib chiqadi: biologik ta'lim tushunchalari, maqsadlari, vazifalari, printsiplari, usullari, vositalari, shakllari, amalga oshirish modellari, mazmuni va tuzilishi, bosqichliligi, uzluksizligi, mamlakatda va dunyoda biologik ta'limning shakllanishi va rivojlanishi tarixi; o'quv jarayonida dunyoqarash, axloqiy va ekologik-madaniy ta'lim; ta'lim mazmuni va usullarining birligi; o'quv ishlari shakllari o'rtasidagi munosabatlar; bilim, ko'nikma va malakalarning mustahkamligi va xabardorligini ta'minlaydigan biologik ta'lim tizimining barcha elementlarining yaxlitligi va rivojlanishi.

Xususiy usullar o'quv materialining mazmuni va o'quvchilarning yoshiga qarab har bir kurs uchun maxsus o'quv masalalarini o'rganadi. Ularda darslar metodologiyasi, ekskursiyalar, darsdan tashqari ishlar, darsdan tashqari mashg'ulotlar, ya'ni biologiya bo'yicha ma'lum bir kursni o'qitish tizimi mavjud. Biologiyaning umumiy metodologiyasi barcha xususiy biologik usullar bilan chambarchas bog'liq. Yuqorida aytilganlarning barchasiga asoslanib, men bunga ishonaman: biologiya soatlarini qisqartirish qabul qilinishi mumkin emas;

Biologiyani boshqa tabiat fanlari (geografiya, kimyo, fizika va astronomiya) bilan "birlashtirish" mumkin emas;

Biologiya maktabda o'qish yillari davomida mustaqil fan sifatida o'rganilishi kerak;

Mavzuni o'qitish o'sib borayotgan, sifatli, yuqori, zamonaviy darajada davom etishi kerak;

Bilimlarni uzatish talabalar faol ishtirokida amalga oshirilishi kerak, bu aniq, yagona darsliklar, o'quv qo'llanmalarini yaratishni, dasturlarni ishlab chiqishni, laboratoriya ishlari va seminarlarni o'tkazishni talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Asmolov A. G. yangi avlod standartlarini ishlab chiqishda tizim-faoliyat yondashuvi / Pedagogika M., 2009. № 4. 18-22 betlar.
2. Selevko G. K. zamonaviy ta'lim texnologiyalari: darslik. M.: Xalq ta'limi, 2004.
3. Nikishina I. V. innovatsion pedagogik texnologiyalar va maktabda o'quv va uslubiy jarayonlarni tashkil etish. "O'qituvchi" Nashriyoti. Volgograd, 2008 yil.
4. Timonina V. yu. rus tilini o'qitishda kompyuterning roli to'g'risida dialog / V. yu. Timonin, L. A. Trostentsova / / maktabda rus tili, 2006. № 4. 14-sahifa.
5. Kolechenko A. K. pedagogik texnologiyalar entsiklopediyasi: o'qituvchilar uchun qo'llanma. Qarang:: Karo, 2005 yil. 368 s.